

FOLKEHISTORIE

– ARKIVERING SOM AKTIVISME OG LOKAL TRAUMEBEHANDLING I JAPAN

I dag skriver vi om *public history* og *citizen science* som noget nyt, men i Japan kan vi spore begge praksisser flere tusind år tilbage for eksempel til en række såkaldte *fudoki*, der var rapporter om regionale forhold nedskrevet fra 713 og frem, og som byggede på lokalt indsamlet materiale.¹ Japanere har engageret sig i deres egen historieskrivning og politiske samtid i århundreder ved at skrive dagbøger og indsamle kilder inklusiv individuelle dagbøger, offentlige forordninger, petitioner og elevens stilehæfter i lokalarkiver. Historikere i Japan var indtil 1990'erne kendt for at indsamle og udgive store kildesamlinger, hvor de kun selv skrev indledende beskrivende kapitler, men ellers lod det være op til læserne at fortolke kilderne. I min egen ph.d.-afhandling trak jeg på flere af disse samlinger om henholdsvis ainuer, en befolkningsgruppe på de japanske øer, og japansk rigssprogsdebat i 1800-tallet.²

Dette indlæg giver et indblik i nye og gamle kollektive arkiveringspraksisser i Japan, der fungerer som kollektive, aktivistiske handlinger eller blot forsøg på at gøre fortiden bredt tilgængelig. Under mit seneste besøg i Kobe, en by, der ligger mellem bjerge og hav i det vestlige Japan, introducerede mine værter mig til tre arkiver: et arkiv om jordskælvet i Kobe i 1995, den lokale havnearbejderfagforenings samlinger og et fotoarkiv i en gammel folkeskole, der nu fungerer som kulturhus i Shin Nagata i den vestlige del af Kobe. De tre arkiver havde det til fælles, at de var drevet af lokale entusiaster og indeholdt meget materiale, som lokale beboere havde overdraget til arkiverne. I det følgende diskuterer jeg arkiverne som lokale praksisser, der danner grundlaget for japansk såkaldt folkehistorie.

ARKIVERING SOM UNIVERSITETSPROJEKT OG LOKAL TRAUMEBEHANDLING

Den 17. januar 1995 kl. 05:46 ramte et jordskælv Kobe. Jordskælvet målte 7,3 på richterskalaen, forårsagede store ødelæggelser på byen og krævede 6.434 menneskeliv, heriblandt 39 studerende og to undervisere på Kobe Universitet, hvor omkring én million bøger lå hulter til bulter mellem væltede bogreoler på universitetsbibliotekerne. Allerede den 30. januar genåbnede bibliotekerne, og i april besluttede universitetsledelsen, at Kobe Universitetet skulle påtage sig ansvaret for at indsamle alle typer af materiale om jordskælvet og dets konse-

1 Stor tak til Bente Faurby og debatredaktørerne for kritiske kommentarer. Fejlene forbliver mine egne. Referencen til afsnittet er Funke: "Hitachi"

2 Yamamoto: *Genbun'itchi* og Yoshida, Kokugo.

kvenser i og omkring Kobe. Materialet inkluderer 8.093 bøger, 13.858 tidsskrifter 20.557 indenlandske og udenlandske aviser, 6.192 pamfletter, 6.989 plakater, avisudklip fra forskellige indsamleres scrapbøger, 112 billeder, 137 kort over byen og ødelæggelsernes geografiske omfang, 320 film, 107 lydfiler, 96 digitale videoklip og 10 websider. Samlingen er offentlig tilgængelig på universitetet og bliver løbende digitaliseret, selvom det i skrivende stund kun er ca. 10 % af de mere end 60.000 bøger og arkivalier, der kan tilgås digitalt.

Ifølge den engelske introduktion til samlingen er det officielle formål at gemme materialet til fremtidige generationer. I den japanske version lægges der imidlertid specifikt vægt på, at samlingen kan skabe grundlag for forskning og bred formidling om jordskælvet. Under mit besøg blev det klart, at samlingen i høj grad tjente endnu et formål, nemlig at give de overlevende mulighed for at forholde sig til den yderst traumatiske oplevelse, hvor de blev vækket af svære rystelser, og mange så deres hjem falde sammen omkring dem. I de følgende uger fulgte universitetets historikere de stigende dødstal og vandrede rundt i byen og fotograferede, mens kolleger fra statskundskab, økonomi, sociologi m.fl. designede forskningsprojekter, der nu indgår i arkivets samling. Meget få værker er endnu skrevet af historikere, men historikeren Yoshikawa Keita, der viste mig rundt i samlingen, planlægger snart at skrive på baggrund af det indsamlede materiale og de undersøgelser og aktiviteter, der er dokumenteret i arkivet af forskere fra andre discipliner.

Arkivet er et led i Kobe Universitets selvforståelse og lokalhistorie som samlingssted for arkivalier og relaterede studier, der skal kunne bruges af alle til at generere ny forskning og viden. Arkivet er også et mindested, fordi universitetets ansatte og studerende var direkte påvirket af jordskælvet i deres liv og hverdag. Universitetet og dets biblioteker var lukket i en måneds tid, og flere studerende og ansatte omkom under rystelserne. Sidenhen flyttede mange af de overlevende ansatte til Osaka – 30 km væk – efter at deres boliger faldt sammen i 1995. Således fungerer arkivet og universitetet som samlingssted for en lokal kollektiv erindring, der fornyes ved genbesøg og afleveringer af nye studier og arkivalier til samlingen.

ARKIVERING SOM AKTIVISME

Havnearbejdernes fagforenings samlinger er primært én mands værk. Hr. Iso-da, den nuværende pensionerede havnearbejder, der fungerer som leder af den nationale fagforenings Kobeafdeling, udgav i 1996 bogen *Sammen med hele verdens havnearbejdere* i anledning af 30-året for afdelingens grundlæggelse i 1966. Bogen indeholder en tematisk fotokavalkade over højdepunkterne i afdelingens historie: de største kampe, møder, demonstrationer, festivaler, introduktionen af containere i 1967 og ødelæggelserne og oprydningen efter jordskælvet i 1995. Desuden er der genoptryk af udvalgte numre af havnearbejderbladet *Benten*, navnet på en lokal havn. Iso-da analyserede og beskrev et havnemiljø og en arbejdsplads, der var ved at forsvinde og blive glemt, alt imens nye kraner, containere og robotter erstattede havnearbejderne på havnen, og de gamle knejper lukke-

de i det gamle havnekvarter, efterhånden som jorddeponering flyttede havnen og dens indhegnede nye terminaler længere og længere ud i havet væk fra byen.

Under mit besøg i Kobe formidlede Isoda dels kontakten til Kobe – Osaka International Terminal Cooperation (KITC) containerterminalen, hvor jeg fik en rundtur, dels inviterede han mig til sit kontor i Motomachi, en bydel, der ikke blot er forandret af genopbygningen efter jordskælvet i 1995, men allerede tidligere af introduktionen af ny teknologi. Fagforeningens kontor var fyldt af arkivalier, fotografier, bøger, plakater, løbesedler mm. Isoda beskrev, at de fik materialet fra afdøde havnearbejderes familier, som grundlæggende så materialet som 'af-fald'. Fagforeningen har, ligesom da Isoda udgav sin bog i 1996, en interesse i at samarbejde med internationale organisationer såsom den Internationale Arbejder Organisation (ILO), International Maritime Organisation (IMO) og nationale fagforeninger i andre lande, hvor havnearbejderne er udfordret af de samme nye teknologier, fordi søfartsbranchen er global.

Et udvalg af fotografierne på kontoret udgør en fotoudstilling langs den mur, der går, hvor havnen mødte havet, før landvinding i form af affaldsdeponering havde udvidet havnen. Fotoudstillingen illustrerer, hvordan kvarteret tidligere så ud med små forretninger og beværtninger og et livligt gadebillede, hvor der nu er skyskrabere og parkeringspladser. Udstillingen på muren, plakaterne på væggene i fagforeningskontoret og Isodas bog er alle afhængige af samlingen af arkivalier og indgår i en politisk kamp for overlevelse og bedre kår for nuværende og forhenværende havnearbejdere og deres familier. En god portion nostalgi præger fortællingen, ikke mindst da Isoda inviterer på den sidste af de gamle knejper og introducerer til både mad og mange drikkevarer i den sidste rest af det forgangne miljø. Ikke desto mindre er lige netop Isoda som person og samlingerne på fagforeningskontoret et led i en kamp om Kobe Havns historie, hvor havnearbejderne, der tidligere prægede havnebilledet, insisterer på at være med til at fortælle om deres relevans nu som tidligere.

FOTOARKIVERING SOM LOKALPROJEKT

Fotoarkivet i Shin Nagata afspejler udviklingen og udbredelsen af fotografering blandt japanere i takt med produktionen af fotografiapparater i Japan. Samlingen indeholder mere 40.000 fotografier, der alle er digitaliserede, katalogiserede og mærket med søgeord. Fotografierne er indsamlet fra enkeltpersoner, fotografer og journalister, og i dag kan enhver komme forbi, indskrive sig i gæstebogen og se billeder af Kobe og omegn fra sidst i 1889, hvor Kobe havn først fik navnet Kobe Havn og indtil i dag. Arkivet ligger på fjerde sal i en gammel folkeskole, der aldrig blev taget i brug som skole igen efter jordskælvet i 1995. Det er en stor, smuk bygning i fire etager med et stort anlæg foran med sportsbaner, legeplads, træer og blomster. På de andre etager kommer lokale i alle aldre og deltager i forskellige aktiviteter eller vælger selv at stå for udstillinger, madlavningskurser, en genbrugsbutik mm.

Fotoarkivet fungerer således som en del af et lokalt fællesprojekt, hvor de, som bor i området, der før jordskælv og stadig i dag er blandt de fattigste i Kobe, kan samles om fælles aktiviteter og en fælles historie. Fotoarkivet er i huset og er blevet til, fordi mange har valgt at aflevere deres fotografier, og frivillige har fundet fotografier i dødsboer, gamle aviser og så videre. Takket være arkivets store samling kan de besøgende se en historie om et sted, der har ændret sig over tid, men hele tiden har været en del af en større havneby med mere eller mindre velhavende, mere eller mindre japanske og mere eller mindre engagerede befolkningsgrupper.

FOLKEHISTORIE

Alle de tre arkiver i Kobe skriver sig ind i det man i Japan kalder *minshushi*, folkehistorie. Nye skoler inden for historieskrivning i Japan - inspireret af tidlige optegnelser over lokale praksisser og mundtlige overleveringer - grundlagde *minshushi* i 1970'erne som et bærende element i japansk historieskrivning.³ Et eksempel er Irokawa Daikichis *Historie om Meiji-perioden* (1868-1912) udgivet i 1970 på japansk og første gang på engelsk i 1985.⁴ Bogen indeholder en række kapitler om enkeltfund af materiale produceret af ukendte japanere, og japanere, der ikke var en del af den nationale historiefortælling i skolebøgerne fra 1870'erne og fremefter. For eksempel beskriver han, hvordan han med et hold studerende opholdt sig en måned i en landsby, hvor de havde fundet en lade fyldt med dokumenter og i blandt dem lå grundlovskladder fra 1870'erne og 1880'erne. Kladderne var skrevet af landsbyboere, der havde læst opfordringerne i aviserne til alle japanere i 1874 om at bidrage med forslag til en forfatning, ligesom lande i Europa og Nordamerika havde. Således nuancerer Irokawa og hans studerendes fund den gængse fortælling om, hvordan den daværende japanske premierminister Ito Hirobumi valgte at skrive den japanske forfatning på baggrund af den preussiske.

Mange japanske historikere var fra 1920'erne inspireret af en marxistisk historieforståelse med en klar opdeling af Japans historie i stadier, således at Tokugawaperioden (1600-1868) blev betegnet som feudalistisk fulgt af kapitalismens indtog med Meiji-perioden i 1868.⁵ Især amerikanske historikere, der så rødderne til kapitalisme og andre kendetegn på det moderne Japan allerede i Tokugawaperioden, har siden 1980'erne haft indflydelse på japanske historikere, der nu også betegner Tokugawaperioden som førmoderne.⁶ Forståelsen af Tokugawaperioden som førmoderne befordrer en historieskrivning, der tager udgangspunkt i forskellige befolkningsgruppers engagement i og påvirkning af en historisk udvikling. Samtidig giver denne tilgang plads til historier om afbrydelser, afvigelser og modstand.

3 Gluck: "The People", 25-50.

4 Daikichi: *The Culture*.

5 Aoki Kazuo (青木和夫) red. *Collected Works of Ishimoda Shō*.

6 Howell: *Capitalism*.

Jessamyn Abels *Dream Super-Express: A Cultural History of the World's First Bullet Train*, der udkom i 2022, udfolder, hvordan betydningerne, tilskrevet hurtigtogget *Shinkansen* som 'det hurtigste tog i verden i 1964', inspirerer til en gentænkning af identitet på individuelt, metropolit og nationalt niveau i et Japan under forandring. Abel tager udgangspunkt i "The multi-layered dreams surrounding this high-speed railway [that] tell a history not only of nation-building but of resistance and disruption."⁷ I år fejrer Japan 150-året for landets første toglinje, og en fotoudstilling på Tokyo Station minder alle forbigående om togets betydning for Japans selvforståelse som moderne nation i 1872 og 1964, såvelsom i dag, hvor shinkansen stadig muliggør hurtig og effektiv passagertransport over store afstande.

Lokale japanske arkiveringspraksisser, som de tre beskrevne arkiver i Kobe bygger på, er dels inspireret af en lang kildeindsamlingspraksis i Japan generelt og dels udtryk for lokale prioriteringer og forsøg på at sætte dagsordenen for den offentlige debat og få indflydelse på politiske beslutninger.

TRYKT MATERIALE

- Abel, Jessamy: *Dream Super-Express: A Cultural History of the World's First Bullet Train*, New York: Columbia University Press, 2022.
- Aoki Kazuo (青木和夫) red. *Collected Works of Ishimoda Shō*, 16 bind, Tokyo: Iwanami Shoten, 2023.
- Gluck, Carol: "The People in History: Recent Trends in Japanese Historiography", *Journal of Asian Studies*, 38 (1), November 1978, 25-50.
- Funke, Mark C.: "Hitachi no Kuni Fudoki", *Monumenta Nipponica*, 49 (1), Spring 1994, 1-29.
- Howell, David: *Capitalism from Within: Economy, Society, and the State in a Japanese Fishery*, Berkeley, Los Angeles, and London: University of California Press, 1995.
- Irokawa Daikichi: *The Culture of the Meiji Period*. Oversat og redigeret af Marius B. Jansen, Princeton: Princeton Library of Asian Translators, 1985.
- Isoda K.: *Zensekai no kōwanrōdōsha to tomo ni* [Sammen med hele verdens havnearbejdere], Kobe: Kobe-Bentenhama Afdeling af Japans Havnearbejderfagforening, 1996.
- Kobe universitetsbiblioteks informationsmateriale på japansk
- Kobe universitetsbiblioteks informationsmateriale på engelsk
- Kobe fotoarkiv <https://kobe-shashinkan.jp/> (15.11.2022)
- Kobe Universitets jordskælvsarkiv <https://da.lib.kobe-u.ac.jp/da/eqb/?lang=1> (15.11.2022)
- Yamamoto, Masahide, red.: *Genbun'itchi no Rekishiron* [Historisk debat om foreningen af det talte og skrevne sprog], Tokyo: Ōfūsha, 1981.
- Yoshida, Sumio og Inokuchi Yuichi, red.; *Kokuji mondai ronshū* [Rigssprogsdebat].

ANNETTE SKOVSTED HANSEN
LEKTOR I HISTORIE OG JAPANSTUDIER
INSTITUT FOR KULTUR OG SAMFUND
AARHUS UNIVERSITET
OSTASH@CAS.AU.DK

7 Abel: *Dream*.